

обавезује пред судом (22-II-1446) которском викару и свештеницима колегијалне цркве: да ће од својих средстава дати 20 дуката ако извршиоци опорукe Николе Архилуписа не предају одежду у вриједности завјештања до краја јула 1446 (IX, 649).

Р. Ковијанић

РИМСКИ ПОРТРЕ ИЗ КУМБОРА

У Зборнику радова САН XXXVI — Византолошки институт, бр. 2 објавила је Иванка Николајевић—Стојковић чланак под горњим насловом, који се односи на једну главу израђену из бијелог мрамора у монументалним размјерама, која се је налазила у Кумбору, селу Општине херцеговске, те је недавно била пренесена у Лапидаријум у Котору. Ова глава претставља портре неког млађег човјека, и, како аутор каже, припада портретима реалистичког правца I вијека н. е., које карактерише озбиљност и извјесна строгост изгледа ликова и једноставно извођење са избегавањем детаља. Очи су приказане у облику обле масе, без израђених зеница. Али док обрада очију указује на традиције I вијека, слободни праменови косе са чела и коврче на тјемену говоре о напуштању ранијег строгог стила и о уласку у нову епоху. Спајање елемената ова два периода карактерише портрете флавијеваца. Доњи дио лика портрета из Кумбора: пуни врат и маркантна доња вилица, а нарочито усне, закључује аутор, показује фрапантну сличност са сачуваним статуама Домицијана, а нарочито с његовом статуом у панциру из Ватикана и из Општинског музеја у Риму. Према томе, ово би имао бити портре Домицијанов. Домицијан је овдје као и на другим његовим портретима претстављен мање пун од Веспасијана и Тита, али има заједничке карактеристичне породичне црте: ниско, испупчено чело, повијени нос и истурену браду са упадљивим устима извијених усана, од којих горња знатно наткриљује доњу.

Пошто је Домицијан убијен, усљед „*domnatio memoriae*“, његове личности, уништен је велики број његових кипова и натписа и других успомена, стога проналазак његове мраморне главе на Кумбору добија, по мишљењу аутора, још већи значај. По годинама старости које ова глава показује, аутор долази до закључка, да је Домицијанов портре из Кумбора настао, највјероватније, нешто послвије 81 године н. е., када је Домицијан имао око тридесет година и када је послвије Титове смрти преузео власт.

Претпоставка аутора, да се ова мраморна глава Домицијанова налазила на Кумбору у некој римској „*villa rustica*“, врло је

вјероватна. Аутор то образлаже тиме, што се у Бијелој око дрквице св. Петра, која је недалеко од Кумбора и која је подигнута на мјесту негдашњег истоименог бенедиктинског манастира, налазило римских новаца и гробова.¹ Међутим, није се потребно позивати на Бијелу и на њезине римске старине, које су удаљене од Кумбора каквих пет до шест километара, јер је, што је аутору непознато, а што желимо ми овдје да истакнемо, и сам Кумбор мјесто гдје се врло лако могла налазити нека римска вила, или неко друго мјесто, гдје је могао бити постављен Домицијанов кип.

На самој граници Кумбора, у Ђеновићима, налази се локалитет који се назива Столи. Старинска прича каже, да је у Столима био некада стари већ давно поронули град, који је као и Рيسان поронуо у историско доба или услијед познатог утоњавања наше обале, или услијед јаког потреса. И заиста могу се и данас ту, једва метар дубоко под водом, видјети при мирном мору широке зидине које су морале некада, свакако, стојати над водом. Превлака, која је спајала тај негдашњи град са данашњом обалом, налази се у дубини од два метра под морем, а мала лука између негдашњег града, који је, како изгледа, био као на неком острвчићу, и копна, дубока је око тринаест метара.²

До Стола је Покривеник, који би добио име по томе, што је старо насеље, када је утонуло, било покривено морем.³ Само име старог поронулог града Столи упућује на дубоку старину. Уколико то не би, можда, било име илирског поријекла, могло би потицати од грчке ријечи, која, између осталог, има и слиједеће значење: 1) спремање на пут или возњу и 2) мјесто похода на војску с бродовљем. Пошто су се Столи и сусједни Кумбор и у новијим временима сматрали погодним пристаништем, то је лако могуће, да су Столи у далекој прошлости били згодно приморско мјесто за опрему бродова, јер лежи недалеко од ушћа Бокоторског Залива, а ипак заклоњено и заштићено у самоме Заливу.

Кумбор, или како се ово село раније називало, Комбур, с источне стране се надовезује уза Столе, те је, како изгледа, по томе у каснијим временима (у доба млетачке владавине) добило име на италијанском језику Conborgo или скраћено Комбор или Комбур, што би значило: мјесто у вези с утврђеним градом, или предграђе. Ово је село данас познато само под именом Кумбор,

¹ Петар Д. Шеровић, Остаци старог бенедиктинског манастира св. Петра у Бијелој (у Боки Которској, Старице за 1924 — 1925, Београд 1925, стр. 154.

² Симо Рутар, Старине бокоторске, Програм II, к. Реалног и великог гимназија у Котору за школску годину 1879 — 80. Задар 1880, стр. 11 и 12.

³ Саво Накићеновић, Бока, антропогеографска студија, Насеља српских земаља књ. IX (Етнографски зборник САН, XX), Београд 1913, стр. 481.

које је туђег поријекла, док се, како је то добро познато из многобројних докумената, у XVIII в. називало на нашем језику: Миочевих.⁴

У Кумбору се, дакле, као у предграђу Стола, лако могла налазити Домицијанова статуа, или је ту некада можда била донесена из самих Стола. У Кумбору се прије мало година нашао и златни триенс задњег западноримског цара Ромула Аугустула из V в. н. е., а данас се налази у Завичајном музеју у Херцеговоме.

Не само у Бијелој, него готово на цијелој херцеговској ривијери налази се остатака грађевина из Старог вијека. Има их у Јошици, Бијелој, Баошићима, Ђеновићима, Кумбору и даље до Херцеговога. То је сасвим природно, јер је ово као најљепши крај Боке од најстаријих времена био насељен.⁵

Прије кратког времена пронађена је једна врло лијепа, иако доста оштећена, статуа богиње Дијане из карарског мрамора, која још није проучена. Потиче из неког мјеста на херцеговској ривијери, или у сусједној Суторини, гдје је још раније нађено више остатака из римског доба, а између осталог и уломак Дијане као богиње лова,⁶ уколико није то ова иста статуа из Суторине, јер је и на овом новопронађеном кипу Дијана претстављена као богиња лова, уз коју је био ловачки пас, чије се шале виде на Дијанином одијелу.

Према наведеном друга претпоставка Николајевићке, коју она назива „вјероватнијом“, наиме, да је ова Домицијанова глава донесена у Кумбор „из блиског Рисна“ и да је припадала фрагменту мраморне статуе у панциру, која се до 1945 г. налазила у рисанском парку, нама се чини мање вјероватном од прве. Рисан није баш тако близу Кумбора (удаљен је око 25 километара), да би се тако лако преносили дјелови појединих статуа, нити би се лако могла установити сврха таквог преноса. Споменути фрагмент мраморне статуе у панциру нађен је у Рисну г. 1929, и то на Царинама, гдје се претпоставља, да је био градски форум, јер су тада при радовима око пиламе, која се ту подизала, пронађени остаци монументалних зграда с уломцима натписа на латинском језику, једно постоље неког металног великог кипа и доста других старина. То је торзо неког римског императора, чија је статуа била подигнута на форуму.

Петар Д. Шеровић

⁴) Саво Накићеновић, исто.

⁵) Петар Д. Шеровић, Бока Которска у Старом вијеку, Народна старина, св. 4, Загреб 1923, стр. 11.

⁶) Ник. Бар. Ђоновић, Sutorina und die römischen Funde, 1906; Пукослав Крајински, Суторина, Мостар 1904.